

Bulletin

parken Sonsbeek – Zypendaal – Gulden Bodem

Vrienden
van
Sonsbeek

De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem.

De contributie per lid bedraagt per jaar voor particulieren € 15,00, voor verenigingen € 35 en voor bedrijven € 50; Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 ten name van Vrienden van Sonsbeek. CANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling, waardoor giften die volgens de regels van de Belastingdienst worden gedaan voor fiscale aftrek met de factor 1,25 mogen worden vermenigvuldigd.

Dagelijks bestuur

Margreet van Gastel (voorz.), Frank van den Elshout (secretaris), Henk Eenink (penningm.).

Leden: Huig Velders, Marianne de la Rive Box, Niels van der Graaff. secretaris@sonsbeek.nl 06-11624616 penningmeester@sonsbeek.nl 06-4285 54 75

Adviseurs

Jan Floor, beheerder parken gemeente

Aanmelding nieuwe leden

Vereniging Vrienden van Sonsbeek, Molenplaats Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem, telefoon: 445 06 60, email: info@sonsbeek.nl

Website

www.sonsbeek.nl

Molenplaats

Bij het bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek valt van alles te leren en ontdekken over het groen in de stad en het belang ervan. Het is een ideaal beginpunt voor een kennismaking met de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Er is informatie te vinden in de vorm van boekjes, plattegronden en kaarten over de natuur in en om de stad. Vanaf deze locatie worden activiteiten georganiseerd met betrekking tot het landschap en de cultuurhistorie. Ook is er informatie over gezondheid en klimaatbestendigheid.

Zie www.natuurcentrumarnhem.nl/locaties/molenplaats-sonsbeek

In dit nummer

Voorpagina: Stormvlagen en regenbuien waren er de oorzaak van dat in onze parken en daarbuiten duizenden bomen het loodje legden. Rond de Stadsvilla (zie foto) is dat steeds vaker het geval. Er sneuvelden weer reuzen.

3 Congres: Onze vereniging houdt haar derde congres. Dit keer is het thema: 'Verleden, heden en toekomst'. Er zijn sprekers en ook Michiel van Zeijl (zie pag. 5) is van de partij.

4 Grote Schijn: Het lichtevenement Grote Schijn brengt nog steeds gemoederen in beweging. Geven B en W weer toestemming voor een Grote Schijn in park Zypendaal dan wordt bezwaar aangetekend bij de rechtbank.

5 Nieuwe visie: Er is een ontwikkelvisie in de maak voor Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Paul Poelmans sprak over de voortgang met de bron: Michiel van Zeijl van bureau Strootman Landschapsarchitecten.

6/7 De hond en de baas: In alle soorten en maten betrap door fotograaf Rinus van Baak.

8 Op stap: De beuk zorgt door zijn overheersende aard voor het veranderen van de begroeiing. Gabriëlle Zeevenhooven en Jan Floor in Zypendaal.

9 Teveel water: Het Watermuseum kreeg een lading water voor de deur. Niet voor het eerst, zegt waarnemend directeur Monique Verber.

10 Oranjerie in brand: Ooit, vanaf de negentiende eeuw, stond er in Sonsbeek een oranjerie. Brand maakte daar een eeuw geleden een eind aan.

11 Albert en Sonsbeek: Op herhaling. De knop lijkt weer omgedraaid.

Achterpagina: Boomklevers laten zich zien en vooral horen. Koos Dansen zag en hoorde ze.

Aan dit nummer werkten mee:

Albert Van Der Weide, Koos Dansen, Jan Holwerda, Gabriëlle Zeevenhooven.

Samen voor Sonsbeek

Derde symposium, nu over verleden, heden en toekomst

De vereniging Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem organiseert dit jaar haar derde symposium. Dit keer is de titel: 'Samen voor Sonsbeek: verleden, heden en toekomst'. Er zijn verschillende sprekers uitgenodigd, onder wie landschapsarchitect Michiel van Zeijl. Hij is in opdracht van de gemeente bezig met de nieuwe ontwikkelvisie voor de drie parken. Het symposium wordt gehouden op donderdag 12 mei.

Vrienden van Sonsbeek wil elke twee jaar een symposium organiseren over een actueel onderwerp. De laatste keer lukte dat helaas niet als gevolg van de coronaperiode. De eerste aflevering was in 2016 en ging over de verjonging van het bomenbestand in het park en het aantrekken van een jonger publiek. Twee jaar later was de titel van de conferentie: 'Voor altijd... grenzeloos genieten in park Sonsbeek!' Toen ging het over een duurzame toekomst van Park Sonsbeek als ontmoetingsruimte en als groene long van de stad.

Vernieuwing

Dit jaar hebben wij als titel gekozen 'Samen voor Sonsbeek: Verleden, heden en toekomst'. Op het programma staat ook een toelichting door bestuurslid Niels van der Graaff op onze nieuwe missie en visie. Die zijn volgens het bestuur

aan vernieuwing toe. Bij het publiek bestaat daar soms onduidelijkheid, bijvoorbeeld als onze vereniging wordt benaderd voor situaties en problemen die bezoekers in de parken aantreffen en waar de gemeente als eigenaar zou moeten optreden.

Doorgeven

De Vrienden van Sonsbeek proberen de parken Sonsbeek, Gulden Bodem en Zypendaal zo goed mogelijk door te geven aan volgende generaties. Dat gebeurt in samenspraak met alle betrokkenen, dus zowel bezoekers als gebruikers en belangstellenden. De gemeente komt daarbij als beheerder van de parken. De ontwikkelingen door de jaren heen vragen om een hernieuwde visie voor de vereniging die de kaders voor de Vrienden duidelijk weergeeft. De parken zijn ontstaan door menselijk ingrijpen in de 18^e en 19^e eeuw.

De mens is de maat der dingen in de cultuurlandschappen. Het brede maatschappelijke belang en het behoud van de grote maatschappelijke waarde van de parken vormen de groene motor die ons inspireert om hier zorgvuldig mee om te gaan.

Nieuwe discussie

De nieuwe verenigingsvisie hebben wij al een keer gepresenteerd in de algemene ledenvergadering van 13 december 2021. Wegens de beperkingen van het coronabeleid was het niet mogelijk om een fysieke toelichting te geven. We zijn van plan er alsnog van gedachten over te wisselen tijdens de eerstvolgende ledenvergadering (datum volgt). Wellicht kent u mensen die in onze vereniging geïnteresseerd zijn, lid willen worden en mee willen discussiëren. Terug naar het symposium. De sprekers zullen zich vanuit hun eigen professe buigen over verleden, heden en toekomst van onze bijzondere parken. Daarna volgt een paneldiscussie en worden vragen beantwoord.

Het bestuur

3

Programma Symposium

Locatie: Auditorium Watermuseum, Zypendaalseweg 26-28.
Zaal open 13.30 uur, aanvang 14.00 uur, einde 16.00 uur en borrel.

Opening door Margreet van Gastel, voorzitter Vrienden van Sonsbeek.
Lezingen vanuit hun disciplines over het thema door Anja Guinée (landschapsarchitect), Elyze Storms (specialist participatie en erfgoed bij het Gelders Genootschap) en Michiel van Zeijl (landschapsarchitect).
Lezing door bestuurslid Niels van der Graaff over de nieuwe missie en visie van de Vrienden van Sonsbeek.
Paneldiscussie waarna een samenvatting en conclusies.

Toegang 5 euro, met Gelrepas 2,50 euro. Plaats bespreken via onze website www.sonsbeek.nl aanbevolen.

Lichtshow Zypendaal nog onder vuur

Bezwaarden dreigen gemeente met stap naar rechter

Omdat op 16 maart verkiezingen zijn gehouden voor een nieuwe gemeenteraad krijgt die misschien de vraag voorgelegd of er dit jaar een tweede Grote Schijn in park Zypendaal moet komen. Houden de nieuwe raad of burgemeester en wethouders vast aan dit park dan doet een aantal organisaties en personen aangifte bij de rechtbank tegen de gemeente Arnhem. In deze aangifte komt te staan dat de gemeente vorig jaar tegen wettelijke voorschriften in een vergunning heeft verleend.

De Wet Natuurbescherming zou overtreden zijn toen tegen het advies van bureau Ekoza in Velp bij de provincie geen ontheffing werd gevraagd voor overschrijding van de stikstofnorm. De gemeente heeft dit volgens de bezwaarden opzettelijk gedaan en volgens de Wet economische delicten levert dat een misdrijf op.

In het vorig Bulletin meldde wij dat er een ambtelijk advies bij B en W ligt waarin wordt aangeraden park Zypendaal niet opnieuw te belasten met een Grote Schijn. Er worden verschillende redenen aangevoerd, waaronder het feit dat het padennet er volkomen ongeschikt is voor zware voertuigen. Die richten zoals gebleken is schade aan.

Omdat organisatie Mojo van de gemeente voor twee evenementen subsidie heeft ontvangen (per editie 40.000 euro) worden als alternatieven genoemd het Openluchtmuseum en Arnheims Buiten, het gebied ten zuiden van het vroegere Kematerrein. Volgens wethouder Bob Roelofs wordt nu extern advies ingewonnen.

Teveel stikstof

De partijen die al maanden spelen met de gedachte naar de rechtbank te stappen, baseren hun aangifte onder meer op een onderzoek van het Velps bureau Ekoza Ecologisch Advies. Dit bureau hield vorig jaar in Zypendaal een zogeheten flora- en faunacheck. De conclusie was dat met het evenement de stikstofdepositie voor de Natura 2000-gebieden Veluwe en Rijntakken werd overtreden.

Geadviseerd werd ontheffing aan te vragen bij de provincie. B en W vonden dat niet nodig. Er werd nog een ander advies niet opgevolgd. De Omgevingsdienst raadde burgemeester en wethouders vorig jaar aan Mojo geen vergunning te verlenen voor de Grote Schijn.

Verstoring

De aangifte voor de rechtbank die nu is voorbereid, somt onder meer gegevens op over de verstoring van vogels en andere dieren zowel tijdens de opbouw in het park als tijdens dit evenement. Volgens Mojo kwamen daar in oktober 30.000 bezoekers op af. Voor het bezwaarschrift dat klaar ligt zijn ook gegevens gebruikt uit de eigen beheersing van de gemeente. Die vermeldt over Zypendaal vogels als de bosuil, buizerd, havik, zwarte specht en ijsvogel. Ook komen er vleermuizen, vossen en dassen voor. Sommige diersoorten vallen onder de Wet Natuurbescherming en mogen niet opzettelijk worden verstoord. Over de beschermde vleermuizen is te lezen dat zij 'hoogstwaarschijnlijk verkeerden in winterslaap of lethargie, een voorstadium ervan. Als ze tijdens deze fase worden verstoord (...) is de

kans groot dat ze ontwaken en vluchten (...). In deze kwetsbare periode kan dat hun dood betekenen'.

Stap tever

Het bestuur van de Vrienden van Sonsbeek heeft de aangifte niet willen ondertekenen. De bezwaren worden 'in grote lijnen' gedeeld, maar gekozen wordt voor een nieuwe beleidslijn richting gemeente: de dialoog. Dat werd vorig jaar ook al geantwoord toen een aantal oud-bestuursleden het huidige bestuur opriepen zich te weer te stellen tegen het beleid van de gemeente rond de Grote Schijn. Het bestuur van de Vrienden antwoordt dat het niet 'uit de beschikbaar gestelde gegevens' kan opmaken dat de gemeente opzettelijk een vergunning aan Mojo heeft verleend zonder de provincie een ontheffing te vragen. Vrienden van Sonsbeek noemt 'de gang naar het strafrecht (...) een stap te ver'.

De ondertekenaars van de aangifte vinden ook dat een overheidsorgaan als de gemeente integer moet handelen, 'naar letter en geest van de wet.' Dat zou niet zijn gebeurd omdat de mogelijkheid tot het indienen van een bezwaar voor burgers en organisaties 'ontwaken' zou zijn door de vergunning pas op 5 oktober ter inzage te leggen. Zoals bekend begon het evenement in Zypendaal twee weken later, op 21 oktober.

Rob van Otterloo

Als gevolg van een ingrijpend verschil van inzicht met het bestuur over de nieuwe koers van de vereniging heb ik besloten te stoppen als eindredacteur van het Bulletin. Dat doe ik na vijftien jaar met pijn in het hart. Ik wens de vereniging en haar leden een strijdbare toekomst toe.

Rob van Otterloo

Parken als levend schilderij

Bureau Strootman zoekt naar een betere onderlinge verbinding

Sinds september afgelopen jaar werkt bureau Strootman Landschapsarchitecten aan een nieuwe ontwikkelvisie voor de parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem. In het rijtje van bekende ontwerpers die aan de parken hebben gewerkt als Petzold (Gulden Bodem /Zijpendaal), wellicht Zocher (Sonsbeek) en meer recentelijk Wageningse landschapsarchitecten als Hans Warnau en Ank Bleeker, voelt het bureau zich zeer vereerd.

Strootman Landschapsarchitecten is volop bezig om alles wat er in de parken speelt in beeld te krijgen, vertelt Michiel van Zeijl. Hij werkt vanuit een Arnhemse dependance van dit Amsterdams bureau. Van Zeijl woont in Arnhem in de buurt van de Amsterdamseweg en maakt als jonge vader met zijn zoontje vele wandelingen door de parken. De betrokkenheid spat er vanaf.

Mooi en boeiend

Het is een mooie en boeiende maar zeker geen gemakkelijke opdracht, zo vertelt hij. De vele tegengestelde belangen van gebruikers maken het zoeken naar ruimtelijke oplossingen wel nogal ingewikkeld. Van Zeijl heeft op schetspapier een tekening met de belangrijkste doorzichten, de vista's, voor zich liggen.

Hij legt uit dat hij het park bekijkt als een opeenvolging van landschappelijke tafereelen. Net zoals voor hem een wandeling door het wereldberoemde park Stourhead in Engeland is. Een opeenvolging van prachtig geënceneerde uitzichten zoals kunstschilder Claude Lorrain die maakte. Het is als het ware een levend schilderij.

Richtlijnen

In het ontwerpteam wordt nagedacht over 'tools' die bruikbaar zijn voor

het herstellen, toevoegen en veranderen van de beplanting in het park. De beheer- en ontwikkelvisie geeft straks richtlijnen die daarvoor een handvat bieden. Daarnaast worden er ideeën ontwikkeld om de verbinding tussen de drie parken te versterken. De Parkweg is een mooi voorbeeld. Deze krappe weg met een apart fietspad, paaltjes en hekwerken vormt nu een obstakel tussen de parken Sonsbeek en Zypendaal. Van Zeijl onderzoekt mogelijkheden om de kruisende parkpaden wordt naar het logischer en tevens veiliger te maken.

Bronbosjes

Nog een voorbeeld: op welke wijze is het mogelijk de identiteit van de bronbosjes meer herkenbaar te maken? Door ruimte te scheppen krijgt de bijzondere en waardevolle flora die bij een bronbos hoort meer kans. En er zijn volgens Van Zeijl meer kansen. Zo wordt wat Gulden Bodem betreft, nagedacht om de verborgen overblijfselen van de geschiedenis van het Gravinnebos en de historische band met kasteel Zijpendaal te benutten. De zoektocht is met name gericht op de open plek waar ooit het jachthuis stond. Deze plek vraagt om een

nieuwe invulling die de aantrekkingskracht van Gulden Bodem versterkt.

Online

Aan een eerste door de gemeente georganiseerde online-bijeenkomst begin december namen vele belangengroepen deel: Groenforum, Werkgroep 'Gebruik Sonsbeek', Vrienden van Sonsbeek, Schouwgroep Sonsbeek, Boomkwaliteitsteam Arnhem, Arnhemse Bomenbond, Herenboeren, Team Leefomgeving Noord West en het wijkplatform.

Berno Strootman van het bureau legde enthousiast uit hoe hij tegen het vervaardigen van een nieuwe beheer- en ontwikkelvisie aankijkt. Er werden tal van vragen gesteld en voor zover mogelijk beantwoord. Belanghebbenden krijgen nog de gelegenheid hun op- en aanmerkingen ook later in te dienen. Het bureau heeft inmiddels talloze afzonderlijke gesprekken gevoerd en met diverse groepen wandelingen door het park gemaakt. Zoals het er nu uitziet kan medio april het eerste concept van de visie worden voorgelegd. Na verwerking van de reacties zal naar het nu lijkt de conceptvisie in juli gereed zijn.

Paul Poelmans

Huisdieren zijn vaak niet uitsluitend in huis te houden. De hond profiteert er, samen met de poes, het meest van. Hij moet een paar keer per dag de deur uit. Verwachtingsvol kwispelt hij zich dan naar buiten. Als hij geluk heeft, loopt hij niet alleen een rondje tussen de huizen maar zoeken zijn verzorgers de uiterwaarden, een natuurgebied of een park op. Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem zijn nogal in zwang. Baas en bazin kunnen er uit de voeten en onder het uitlaten kunnen zij de natuur tijdens alle seizoenen te voet en op de voet volgen. In de parken is te zien dat lang niet iedereen zich houdt aan het aanlijngedod. Anders gezegd: honden mogen niet overal in de parken los lopen. Wie alleen zoekt naar de vaak aangehaalde overeenkomsten tussen honden en hun bazen doet de parken tekort. Eigenlijk is dit de wereld in het klein. Maar dan wel met heel veel natuur.

Foto's: Rinus Baak

De hond en zijn baas

'Liever niet van de paden'

Wandelen met de parkwachter in park Zijpendaal

Het is half februari. De winter lijkt al voorbij, je hoort de vogels zingen. En er zitten groene uitlopers aan de vlier. Een wandeling met parkwachter Jan Floor gaat in dit lenteachtige winterseizoen door park Zijpendaal. In de volksmond heet het Ziependaal, genoemd naar de Ziep, de beek die in het park ontspringt. Met 91 hectare is dit het grootste park van Arnhem.

In het midden van het park ligt, omgeven door een waterpartij, Huis Zijpendaal. Het wordt beheerd door Geldersch Landschap en Kasteelen. Het park is ooit ontworpen en aangelegd door C.E.A Petzold, de tuinarchitect die ook park Gulden Bodem vorm heeft gegeven. Petzold is de man van de Engelse landschapsstijl, dus met zichtlijnen en heestergroepen.

Het huis is omringd door grote gemaaide grasvelden met clusters van rododendrons. Het heuvelachtige landschap van de Veluwe stuwwal geeft Zijpendaal zijn bijzondere uitstraling. Vroeg in de ochtend wandelen er al bezoekers rond die hun hond uitlaten. In de verte doet een groepje taichioefeningen op een grasveld.

Langs de bosranden

Al wandelend geeft Floor uitleg over het beheer en het onderhoud: "In de loop der jaren zijn de beukenbomen steeds verder opgerukt. Daardoor is de beplanting aan de randen weggedrukt. Jaren geleden waren hier veel meer soorten bomen, heesters en bloeiende planten. Langzamerhand zijn die verdwenen doordat de grote, sterke beuk uiteindelijk vrijwel alles overschaduwde."

Ooit bestond er meer oog voor de verschillende soorten groenblijvende

bomen. De bedoeling die daar achter zat, was om het park ook in de winter een interessante aanblik te laten bieden. De laatste decennia is daar minder aandacht voor ontstaan. Tijdens de droge zomers van nu gedijen de conifeerachtigen niet zoals ze dat eerder deden. Door dit weer zijn ze kwetsbaar geworden voor de letterzetter, een tor die onder de bast tunnels graaft. De den kan in de droge zomer namelijk geen hars produceren om de tunnels dicht te drukken. Vandaar dat heel veel van de originele groenblijvende beplanting verdwenen is. Onder andere rododendrons zijn overgebleven, maar die moeten wel flink gesnoeid worden om ze in goede staat te houden.

Geen handhaving

In een park met een kwetsbare vegetatie zoals Zijpendaal zouden bezoekers op de paden moeten blijven. En de hond zou aangelijnd moeten zijn. Maar er is volgens Floor geen beginnen aan om te handhaven. "Vrijwel alle honden die je tegenkomt lopen los." Vaak sjuwen parkbezoekers door de beplanting. Dat noemen we struinen. De parkwachter ziet dat liever niet want dan bestaat de kans dat ze de beplanting plat trappen en zelfs vogelbroedsels verstoren.

Floor: "Veel mensen hebben het idee dat ze hier als individu rondlopen. Allemaal willen ze het park graag ervaren alsof ze in hun eentje in de natuur zijn. Maar er lopen hier over een dag verspreid een heleboel mensen. In meer robuuste parken als Meinerswijk mag je buiten de paden lopen. Hier liever niet."

Sommige grote grasweides zijn met opzet afgesloten voor het publiek. Daarnaast worden bramen en omgevallen bomen expres niet altijd

opgeruimd, zodat het park niet te aanlokkelijk is om erin te stappen.

Winters landschap

Op dit moment is het park op zijn saaist, vindt Jan Floor. Er hangt geen blad meer aan de bomen. Alle struiken zijn grijs en griuw. Maar over een paar weken bot alles uit en krijgt het park een heel ander gezicht. "Als je goed naar hem luistert, hoor je dat dit park eigenlijk een bos is geworden. Een beukenbos dus."

Hij vertelde al dat de oorspronkelijke gevarieerde beplanting voor een groot deel verdwenen is. Zelf zou hij niets liever willen dan het oude beplantingsontwerp van Petzold opnieuw zichtbaar maken. Dat sluit trouwens aan op het nieuwe ontwikkelingsplan dat in aantocht is. Hierin wordt meer aandacht gegeven aan de landschappelijke biodiversiteit in onze stadsparken.

Gabriëlle Zeevenhooven

Opnieuw wateroverlast voor museum

Mollen ondergraven met gangen dam naast moerasweide

Binnen enkele weken kregen we te maken met weersomstandigheden die het gevolg zijn van de klimaatverandering. Eerst veroorzaakten stortbuien in de eerste week van februari her en der wateroverlast en twee weken later werd de natuur geteisterd door hevige en urenlange windstoten. Zowel in als rond Sonsbeek werden daar in bosrijk gebied honderden bomen het slachtoffer van.

Onze burens van het Watermuseum en het naastliggend grand café Op de Beek kregen zondag 6 februari te maken met overvloedig water. Die dag vielen er grote hoeveelheden neerslag, in Arnhem in combinatie met een fikse hagelbui. Er zijn publicaties waaruit blijkt dat Arnhem zeer hoog staat in de lijst van gemeenten met de meeste neerslag. Die zondag kon het publiek

niet meer over de museumdrempel. De brandweer kwam eraan te pas om het water weg te werken.

Moeras

Omsloten door het museum en de Zijpendaalseweg ligt een moerasgebied dat met het oog op de ontwikkeling van specifieke vegetatie op vochtige grond in stand wordt gehouden. Molshopen toonden al regelmatig aan dat de talpa europaea er rondscharrelt. Maar het was nog niet bekend dat ze aan het werk waren geslagen in de dam die het terrein van het museum beschermt tegen moeraswater.

Parkbeheerder Jan Floor constateerde op de bewuste zondag dat er mollen in het spel waren. Deze dieren hebben hun gangenstelsels aangepast aan het weertype van de laatste tijd, wist hij te vertellen. De zachte winter en

de regenval hebben ertoe geleid dat ze om droog te blijven hogere regionen opzoeken. En daar werd het dammetje het slachtoffer van.

Niet voor 't eerst

Waarnemend museumdirecteur Monique Verber vindt dat het tijd wordt om structurele oplossingen tegen wateroverlast te bedenken. Ze vreest dat dit niet voor het laatst is, omdat het museum op een laag punt ligt. Eerder was er wateroverlast in 2011, 2014 en 2018.

Daarom gaat ze aandacht vragen van de overheid en sympathiserende organisaties voor het treffen van maatregelen om de veranderende weersomstandigheden de baas te blijven. Dus stapt ze niet alleen naar de gemeente, maar bijvoorbeeld ook naar de stichter van het museum, het Waterschap Rijn en IJssel.

Wie ontmoet Sonsbeek?

Saskia en Christiaan wonen al 28 jaar in de directe omgeving van de parken en ze maken bijna dagelijks een ronde in park Sonsbeek. Met enthousiasme en respect vertellen ze over de liefde voor onze groene oase in de stad. Christiaan blijkt toevallig betrokken te zijn geweest bij het ontwerp van het zwaanslogo voor ons Bulletin. Het tweetal constateert net als ik dat sommige mensen met het verstrijken van de jaren steeds kritischer worden. En dat de liefde voor het park juist toeneemt vergeleken met de periode dat je jong was. Als je hier jarenlang een rondje loopt, geeft je dat het recht om je zegje te doen in deze rubriek. Hij neemt me apart: hij ziet steeds meer achtergelaten rommel in het park. Dat raakt hem. Met genoeg prullenbakken moeten het park toch schoon te houden zijn? Het voelt aan alsof Sonsbeek een onderdeel is van hun relatie. Zelden heb ik de behoefte gehad om een driehoeksverhouding zo te steunen als hier het geval is. Als ik verder loop en wat mijmer herinner ik me dat mijn vader altijd beweerde dat alles vroeger beter en dus ook schoner was. Dan denk ik: 'Laten we deze twee mensen hun pleziertje gunnen. Weg met die troep.'

Foto en tekst: Rinus Baak

Ook Sonsbeek had een oranjerie

'Meer het karakter van een gehoorzaal dan van een bloemenkast'

Naast kastelen en landhuizen stond soms een oranjerie. Zo'n bouwwerk met veel glas werd gebruikt voor de overwintering van sierheesters, meerjarige kuipplanten en subtropische gewassen. Ook Sonsbeek bezat zo'n fraai winteronderkomen.

De oranjerie van Sonsbeek was te danken aan Hendrik baron van Heeckeren. Ze werd neergezet tussen de ingang Apeldoornseweg en de Stadsvilla. Bezoekers kwamen er dus altijd langs. Anthony Aytink van Falkenstein wordt samen met architect-aannemer Jacob Coers als ontwerper en bouwer genoemd. Een tekening van A. Wijnants, een litho naar deze tekening en enige foto's geven een indruk van het gebouw van ongeveer 12 x 25 meter.

De laatste foto's zijn gemaakt tijdens een uitslaande brand in 1897, tijdens de Geldersche tentoonstelling van Nijverheid en Handel. Volgens auteur A.G. Schulte van een artikel in *Sonsbeek, stadspark van Arnhem** is er weinig over het bouwsel bekend. In de lente en zomer werden er exposities gehouden. Dit was ook het geval tijdens de brand, waarbij kostbare kunstwerken verloren zouden zijn gegaan.

Reisindrukken

Er bestaan nog reisindrukken. In 1826 bezocht de Amsterdammer Pieter de Clercq tijdens zijn 'Geldersch reisje' Sonsbeek en de Hartjesberg. Het gaat over Sonsbeek en dan wordt het Sonsbeekpaviljoen bedoeld. Op de Hartjesberg staat nu de Stadsvilla. De Clercq kwam op 21 juni 1826 vanaf de westzijde en liep voor het huis langs naar de oranjerie.

De oostgevel van de oranjerie, naar een tekening van A. Wijnants, 1850-1854 (Gelders Archief 1554 1505)

'De weg hiernatoe [naar de oranjerie, J.H.] ging door eene laan van een paar honderd zowel bloeiende als vruchtdragende oranjeboomen. Deze oranjerie was weder zeer brillant en had meer van een gehoorzaal als van een bloemenkast (plat weg gezegd). Dezelve was binnen geheel van blaauw steen en daar de fijne gewassen alle buiten stonden was er midden in de oranjerie een superbe billardtafel geplaatst met de noodige ingredienten er toe.

En om U een klein staaltje te geven van de opulantie [grote rijkdom, J.H.] van dit alles, zoo kreeg ik tot antwoord van een jongen die ik vroeg of er veel op deze tafel werd gespeeld "ja dit schikt nog al, want de knechts spelen tusschen beide eens op"

Midden in de orangerie waren ook 2 alkoven in elk derwelke fraaije bustes stonden; door eene laan van orangeboomen wandelde men weder uit de oranjerie naar de vijver die voor het huis is...

In 1897 sloeg het noodlot toe. Het is niet bekend of er ooit wederopbouwplannen zijn geweest.

Jan Holwerda

** 'Sonsbeek stadspark van Arnhem' verscheen in 1998 bij Uitgeverij Waanders b.v. Zwolle. ISBN 90 400 9260 5*

Op herhaling

Albert & Sonsbeek

Wie o wie heeft de schakelaar weer omgedraaid? Deze vraag stel ik mezelf zodra er weer groene punten boven de koude grond uit steken op de plaats waar ik maanden eerder tulpenbollen gepoot heb.

Saai

De parken waren de voorgaande maanden in rust. Ze leken dood, hoewel we weten dat er op microniveau wel volop dynamiek was. Ik wandelde er geregeld en deed er in groepsverband iedere maandagochtend aan sport. Op zo'n ochtend vielen de aanzetten voor de krokussen, narcissen en sneeuwkllokjes op en wist ik dat de winter bijna voorbij zou zijn. De lente is in aantocht, de dagen worden langer, de parken zullen weer het domein van verwondering, ontspanning, geplande evenementen en spontane excessen zijn. Juist die excessen zijn vaak aanleiding om de kwetsbaarheid van de parken uit te vergroten en vervolgens vaak de handrem op andere, innovatieve ideeën te zetten. Jawel, 2022 zal in grote lijnen de herhaling van vorig jaar en de jaren daarvoor worden: super voorspelbaar en dus als ontwikkeling gewoon een beetje saai. Op 'saai' kom ik later terug.

Mager kanaaltje

Voorgaande tekst schreef ik in een koffiebar van een bekende supermarkt waarvan de naam met een S. begint in het centrum van de stad. Nabij een mager kanaaltje waardoor het water van de Jansbeek uit Sonsbeek zichtbaar door de stad naar de Rijn stroomt. Het kanaaltje dat in de volksmond 'beek' genoemd wordt, mag eigenlijk die naam niet dragen. Een beetje vis zal zich er niet voort kunnen planten en een watertaxi voor toeristen als verdienmodel

is onhaalbaar. De 'beek' prikkelt wel onze fantasie en verbeelding. We kijken ernaar, weten bewust of onbewust dat het de enige optie is. Maken het in de beleving en als herinnering groter dan het is en vinden dat het, als geruststelling, bij de maat en cultuur van Arnhem past.

De geest moet waaien

Terug naar 'saai'. Als er niks aan de opzet van de parken verandert, zullen ze blijven bestaan. Hoogstwaarschijnlijk tot volle tevredenheid van de bevolking en de bestuurders en van iedereen die er direct of indirect een boterham aan verdient of als vrijwilliger bij betrokken is. De vraag is of de betrekkelijke stilstand in de ontwikkeling zinvol en toekomstbestendig is. Laat Arnhem geen kansen liggen?. Er zijn in Nederland initiatieven waar burgers bij worden betrokken voor de ontwikkeling van de parken en om te innoveren. Een praktisch voorbeeld vind ik 'The Miracle Garden'¹ in het Erasmuspark in Amsterdam.

Een unieke bloementuin geïnitieerd en ontworpen door Elsbeth Diederix.

Uitzonderlijke bloemen

De kunstenaar ontwikkelde met specialisten en liefhebbers een tuin in het park waar uitzonderlijke bloemen gekweekt worden. Het is inmiddels een bekend voorbeeld van een proeftuin voor de ontwikkeling van nieuwe kennis en vaardigheden. Ik vind het een inspirerend voorbeeld van hoe de saaiheid doorbroken kan worden en hoe in de kenmerkende herhaling andere accenten gelegd kunnen worden. Dat is altijd nodig vanuit de gedachte die zo treffend verwoord is door onze beroemde Arnhemse dichter Johnny van Doorn² met zijn uitspraak: 'De geest moet waaien'.

Albert Van Der Weide

¹ www.themiraclegarden.nl

² Johnny van Doorn schrijver, dichter en voordrachtskunstenaar 1944-1991

Boomklevers hoor je overal

De meest kenmerkende vogelsoort van de bosrijke parken en landgoederen van Arnhem-Noord is in mijn ogen de boomklever. Of misschien beter gezegd: in mijn oren, want in de 22 jaar dat ik woon-werk langs Sonsbeek en door Zypendaal fietste, hoorde ik heel veel vaker zijn krachtige 'wie-wie-wie' dan dat ik hem zag. Als je 'boomklever-geluid' googelt hoor je hem in diverse toonaarden.

Boomklevers zijn acrobatische boom-schorsklauteraars ter grootte van een koolmees, maar wat forser en met een kortere staart. Het zijn standvogels die 's winters beukenootjes en andere boomzaden en erna processierupsen, insecten en spinnen eten. Ze broeden in boomholtes die ze zonodig verkleinen door de ingang deels dicht te

mettelen met leem. Ook broeden ze wel in nestkastjes waar ze vaak wat siermetselwerk aan toevoegen. Ik was benieuwd of de boomklever bij de tuinvogeltelling van Vogelbescherming afgelopen januari in de westelijk aan onze parken grenzende woonwijken (postcode 6814) de top 10 had gehaald. Dat was niet het geval. Verder naar het noorden in de meer boomrijke omgeving tussen de Bakenbergseweg, Warnsborn en de Kemperbergerweg en aangrenzend Schaarsbergen (postcode 6816) vinden we de soort op plaats 8. Het lijkt er op dat er wat dikkere bomen met ruwere bast als stapstenen nodig zijn om boomklevers te verleiden ook het lekkers te ontdekken dat wij in onze tuinen aanbieden.

Tekst en foto's: Koos Dansen

Colofon

Het Bulletin VVS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar.

Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek. ISSN 1567-1054. Oplage 700 stuks.

Redactie:

Rob van Otterloo,
r.vanotterloo@xs4all.nl
Paul Poelmans,
p.poelmans@poelmansreesink.nl
Rinus Baak: fotografie

Vormgeving:

Coco Bookmedia

Druk:

Wilco BV

Verschenen nummers vindt u op de website www.sonsbeek.nl

Vrienden van Sonsbeek

Reden retourzending:

Postcode:

Plaats:

Naam:

Straat:

Het correcte adres is:

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Retour afzender/adreswijziging

